

Spoštovani g. podžupan Maribora s sodelavci, dragi mariborski nadškof metropolit, cenjeni gostje!

Najprej obudimo spomin na dejanja, ki so zgodovinska vsebinska podlaga te slovesnosti. Resnična in trajna pomembnost lika bl. škofa Antona Martina Slomška za lavantinsko škofijo postane razvidna iz njegovega prizadevanja za novo razmejitev mej med tremi škofijami, krško, sekausko in lavantinsko ter pravzaprav celo še četrto leobensko, in za prenos sedeža praktično »nove« škofije v Maribor. Slomškovi pripravljenosti na velike osebne žrtve, tako glede materialnih zadev kot mnogih ponižanj, se moramo zahvaliti, da je ta pomemben projekt uspel; čeprav vanj razen Slomška ni več verjel skoraj nihče. A Slomška ni zaustavilo ne notranjecerkveno nasprotovanje in še manj zunanji – politični dejavniki. »Salzburški dogovor« (*Conventio Salisburgensis*) o konkretni razdelitvi in zamenjavi ozemelj, ki so ga dosegli zadevni škofje 22. novembra 1858, ni nosil v sebi le cerkvenega pomena, ampak tudi narodno-političnega. Nove meje škofij so namreč najprej preživele padec Avstro-Ogrske monarhije in omogočile postavitvev in ohranitev državne in narodnostne meje na štajerskih mejah lavantinske škofije (Rudolf Majster; in tudi po drugi svetovni vojni). Tako je bl. Slomšek s prestavitvijo sedeža v Maribor in strnitvijo praktično večine Slovencev na Spodnjem Štajerskem in dela koroških v eni škofiji, opravil eno svojih največjih del. Zaradi njega je njegovo ime za vedno povezano z razvojem Katoliške Cerkve na Slovenskem, a je pustil trajne pozitivne učinke tudi na nacionalnem in kulturnem področju.

Škof Slomšek je pred 157 leti prišel v Maribor kot zrel mož, izoblikovan Slovenec in izkušen škof. Izkazalo se je, da je imel za sabo že večino življenja. A to ni pomenilo, da je njegova osebna moč opešala. Nasprotno, še bolj prepričljivo in vplivno je deloval, ne le na verskem, ampak tudi na družbenem, kulturnem in narodnostnem področju. Prav temu delovanju lahko pripišemo, da se je Maribor sorazmerno hitro iz avstrijsko usmerjenega mesta prelevil v večinsko slovensko mesto. Ker smo na občinski proslavi, želim iz spomina dvigniti kakšen zanimiv utrinek iz njegove življenjske poti, ki kaže, kako je postopno zorel v takšno osebnost in se počasi oblikoval v slovenskega kulturnega zanesenjaka, zlasti na področju slovenstva in slovenske materine besede. Nenazadnje lahko to razmišljanje umestimo tudi v sodobno razpravo o uporabi slovenščine v javnosti in na slovenskih univerzah.

Spomnim se, da smo pred štirimi leti ob isti priložnosti sklenili razmišljanje s tem, kako je Slomšek v svojem zadnjem nastopu v mariborski čitalnici, nekakšni čitalniški oporoki, pozval Slovence v Mariboru: »*Sloga jači – nesloga tlač!*« Klic za vse čase, bi rekel. V nekem drugem govoru je tisto leto dramil čitalničarje, da so zdaj tudi z drugimi sredstvi poklicani »*ohraniti in obraniti*« to »*iskrico slovenščine mile*«; najprej tako, da jo sami spoštujejo. »*Povejmo ljudem, kaj materin jezik velja, da ga bo tudi ljudstvo spoštovalo ... Držimo se z obema rokama slovenščine, skrbimo za njeno omiko sebi in svojim! Po omiki in liki jezika se v navadi človek in ljudstvo časti. Jezik je najžlahnejši telesni dar božji; pismo našega roda, po kojem se spoznamo in spoštujemo; narodna beseda je večidel mati narodne slave, ali pa mačuha, če jo v nemar pustimo.*«

Kako je nastajal tak Slomšek? Posebno izrazno je gojil ljubezen do slovenskega jezika že od celjskih gimnazijskih let naprej. V tistem času je to pomenilo tudi, čutiti se Slovenec in to pokazati. V prvem obdobju njegovega zorenja naletimo na določen vpliv slavofilov, panslavistov in iliristov, ki so v jezikovnih vprašanjih sledili vplivu dveh pomembnih dunajskih profesorjev Miklošiča in Kopitarja. Oba sta takrat zagovarjala kasneje opuščeno »panonsko teorijo«, da je jezik, ki sta ga uporabila sv. brata Ciril in Metod panonski dialekt. Pod tem vplivom je v svojih zanosnih govorih ob začetku ali koncu letnih tečajev slovenščine v bogoslovju pripisal slovenščini vlogo »matere slovanskih jezikov«. Mladi Slomšek je namreč učil slovenščino že kot bogoslovec v bogoslovju v Celovcu (1821 – 1824) in nato nadaljeval s tečajem kot spiritual (1829 – 1839). Ne glede na takšne zmote in da je glede pisave najprej branil bohoričico, je najpomembneje, da je od svojih mladih let gojil izredno zanimanje za materin jezik in za svoj slovenski narod ter oboje ognjevitno branil na osnovi naravnega zakona (pridiga 1838 v Blatogradu, kjer je župnikoval Urban Jarnik: obramba materinega jezika in slovenstva). Svoje zavednosti pa ni nosil le na ustih, ampak je tudi deloval na tem področju. Isto zavzetost, ki jo je izpričal s tečaji slovenščine za bogoslovce in celo za zunanje učence, zlasti za državne uradnike, je dokazal s številnimi knjigami, prevodi, pesmimi, pridigami, molitvami in šolskimi učbeniki ... končno tudi s prizadevanjem za slovensko založbo. Njegov resnici zavezan značaj izkazujejo tudi dejanja, da je bil sposoben priznati zmote in sprejeti nove usmeritve. Kot se je izkazalo ob začetnem navdušenju za ilirsko gibanje, ki je izginilo ob spoznanju, da je preveč prepojeno z revolucionarnimi in liberalnimi idejami. Ker se je ta preobrat zgodil na njegovem popotovanju leta 1837 (28. 08. – 27. 09.), ki je tudi sicer bilo izredno »slavistično« obarvano, se nekoliko pomudimo ob njem.

5. septembra, ko je že kakšen dan preživel v Ljubljani, si je zvečer privoščil posebno kulturno »poslastico«. Obiskal je ljubljansko gledališče, kljub temu, da ni bilo zaželeno, da bi se kleriki udeleževali predstav. V notranje zadovoljstvo mu je moralo biti, da sta bila v dvorani še dva lavantinska duhovnika. Morda si je Slomšek mislil, da bo ostala njegova prisotnost neopažena, a 5. september 1837 bo ostal za slovensko kulturo znan datum, saj sta se zadnjič v živo srečala dva velikana slovenskega duha. Slomška je veselo presenetil Prešeren, ki se mu je skoraj neopazno približal. Srečanje je bilo resnično prisrčno in prijateljsko sproščeno. Prešeren je bil prav nagajivo razpoložen, saj je Slomšku »zagrozil«, da bo celovškega »spiritusa« zatožil strogemu ljubljanskemu kanoniku Paušku, ki je vodil ljubljanski licej, da se potika po gledališču. Po predstavi je Slomšek povabil pesnika v gostišče »Pri Maliču« na večerjo. Da se je tu vzdušje stopnjevalo in da sta se pogovarjala o svojem trenutnem delu in snovanju, dokazuje zbadljivka, ki mu jo je verjetno Prešeren kar iz rokava stresel in jo je Slomšek ohranil. Iz nje izvemo, da sta se pogovarjala tudi o Slomškovem »Krščanskem devištvu«, saj se epigram glasi: »Kar stara para zlomek devištva preveč vzela, ga je njega mlajši Slomšek prodajati začel«. Da se kanonika Pauška ni prav nič bal, priča njegova zabeležka, da je bil pri njem na kosilu in to celo skupaj s profesorjem in pisateljem Francem Metelkom. Da je pri tem omizju kar nekaj besed steklo o učenju slovenščine, verjetno ni samo ugibanje. Slomšek zapusti Ljubljano v smeri Novega mesta. V Višnji gori se zgodi spet srečanje »slovenske kulture«. Večer namreč Slomšek preživi pri pisatelju prve slovenske povesti in tamkajšnjem župniku

Ciglerju. 7. september bi lahko imenovali dan žalovanja za »nekdaj veličastno cistercijansko opatijo« Stična. Slomšek pravi, da si je zaželel sesti na bližnji grič in pričeti peti Jeremijeve žalostinke.

Preko Novega Mesta, Šentjerneja, Bučke, Leskovca, Vidma, Brežic in Dobove se je v nekaj dneh četrtič znašel v Zagrebu. Nastanil se je pri »Črnem orlu«. Tokrat je Zagreb obiskal z namenom, da se sezna z Ljudevitom Gajem, urednikom »Ilirskih Novin« in »Danice«. Slomšku je bil zanimiv, ne kot pesnik, ampak kot voditelj Društva mladih domoljubov, v katerem so se zbirali mladi intelektualci, da bi se zoperstavili madžarskemu pritisku. Madžari so namreč uvedli obvezno učenje madžarščine v deželah pod njihovo krono. Ljudevit Gaj s somišljeniki si je zamislil, da bi se jezikovno povezali vsi južni Slovani. Slomšek Gaja sicer ni srečal, ker je bil takrat na Dunaju, je pa prišel v stik z drugimi vodilnimi v gibanju; a na koncu ni bil preveč navdušen nad njihovimi liberalnimi idejami in željami.

15. 09. je zapustil Zagreb in se usmeril proti Zavrču. Zaradi raziskovalne žilice je malo skrenil s poti in obiskal Štrigovo. Do tega časa se je močno nagibal k prepričanju, da je ta kraj rojstno mesto cerkvenega očeta sv. Hieronima, torej stari in porušeni Stridonum. Ker je bil od študentskih let velik ljubitelj in poznavalec del tega cerkvenega učitelja, je od tega obiska pričakoval zelo veliko duhovne spodbude. Vendar je že prvi pogled na Štrigovo v Slomšku pustil povsem drugačen vtis. Končni sklep je bil nasproten pričakovanemu.

A kulturno jezikovnih dogodivščin tega potovanja še ni bilo konec. Po vinogradniških gričih je hodil od Razkrižja do Kamenščaka, preko Jeruzalema do Svetinj, da je tako prispel do Velike Nedelje, kjer se ga je kljub pozni uri zelo razveselil župnik, dekan, a tudi slavist, Peter Danjko. Slomšek je v srcu čutil nekoliko tesnobe, saj ni vedel, kako bo reagiral sobrat, ker sta bila glede slovenskega črkopisa različnega prepričanja. Vendar je dekan bil dostojanstven in niti z besedico ni omenil te zadeve. Pozno zvečer 19. septembra je pripešal na Ptuj in se nastanil »Pri jelenu«. Po maševanju pri minoritih je naslednjega dne spet imel »literarno srečanje«. Tokrat je obiskal Josipa Muršeca, ki ga pa očitno ni spoznal in mu je pričel pohvalno govoriti o Slomškovih knjigah. Po odkritju pa mu je z veseljem razkazal starodavni Ptuj. Verjetno je Slomška prevzemal duh Viktorina Ptujkega – a to je že del nove zgodbe.

Spoštovani, teh nekaj utrinkov iz posvetno-svetniške življenjske poti prvega lavantinskega škofa na mariborskem škofijskem sedežu, naj vam požlahtni letošnji spominski dan!

Msgr. Marjan Turnšek
nadškof em.